

Pozičný dokument

k publikácii: „[Utečenci a migranti ako obeť nenávistných trestných činov - prevencia, pomoc a ochrana. Právna analýza a zistenia z mapovania situácie v teréne.](#)“

(Ďalej len „Právna analýza“)

Sumárny prehľad hlavných zistení

Zo zistení analýzy a z mapovania aktuálnej situácie v teréne jednoznačne vyplýva, že **akútnym problémom je pretrvávajúce nereportovanie trestných činov z nenávisti**. Uvedené vyplýva jednak zo štatistických údajov poskytnutých relevantnými inštitúciami; zo skutočnosti, že informačné kancelárie MV SR, ktoré už niekoľko rokov poskytujú základné poradenstvo a usmernenie pre obeť trestných činov v krajských mestách SR, nezaznamenali ani jeden prípad obeť nenávistného trestného činu, ktorá by sa na nich obrátila so žiadosťou o pomoc, a rovnako subjekty poskytujúce pomoc obetiam nemajú žiadnu alebo len minimálnu skúsenosť s takýmito obetami; ako aj z priamych skúseností MVO pracujúcich s utečencami a cudzincami.

Islamská nadácia na Slovensku (ďalej len "INS") poukazuje na skutočnosť, že *islamofóbia* nie je legislatívne ukotvená, ide o právne nejasný termín, a pokiaľ ide o nenávistné trestné činy namierené voči moslimom, absentujú oficiálne štatistiky.²²⁰

ECRI vo svojej poslednej monitorovacej správe o Slovensku (2020) zdôrazňuje, že „oficiálne štatistiky neposkytujú pravdivý obraz o rozsahu trestných činov z nenávisti na Slovensku“.

Z dotazníkov v rámci mapovania situácie v teréne tiež vyplynulo, že až 59,1 % respondentov a respondentiek boli obeťou nenávistného trestného činu, šikany, zastrasovania či diskriminácie pre svoj pôvod, alebo náboženstvo, pričom až v 50% prípadov išlo o opakované zaobchádzanie, ktorému boli vystavení. Napriek tomu, až 89,6 % respondentov uviedlo, že skutok nenahlásilo.

ECRI, INS aj samotní respondenti a respondentky ako dôvod nenahlasovania uvádzajú najmä strach a nedôveru pokiaľ ide o prístup a postup štátnych orgánov, t. j. že tieto budú skutočne konať v ich prospech a situáciu riešiť.

S problematikou nereportovania priamo súvisia viaceré identifikované výzvy:

- Ak trestný čin nie je nahlásený a riadne vyšetrený, **nedochádza k potrestaniu páchatel'ov**, ktorí môžu v nenávisťných útokoch beztrestne pokračovať;
- Existujúce **štatistiky nemajú relevantnú výpovednú hodnotu**;
- **Štát nepozná rozsah problému** a teda môže dochádzať k podceňovaniu nebezpečného javu islamofóbie a xenofóbie voči utečencom a migrantom a k **neprijímaniu potrebných opatrení**.

Ďalšími závažnými zisteniami, ktoré majú priamy vplyv na zabezpečenie práv obetí nenávisťných trestných činov v praxi, sú:

- Nedostatok osvety vo vzťahu k utečencom a cudzincom a v súvislosti s tým predovšetkým **absencia informačných materiálov pre obeť v inom ako slovenskom jazyku**;
- Nedostatok usmernenia pre orgány činné v trestnom konaní o tom **ako správne a včas identifikovať nenávisťný motív** trestného činu a ako pristupovať k obetiam nenávisťných trestných činov, osobitne k obetiam z radov utečencov a migrantov;
- **Neexistencia akreditovaného subjektu pomoci obetiam, ktorý by sa špecializoval na poskytovanie pomoci obetiam nenávisťných trestných činov**;
- Existujúce subjekty pomoci obetiam nepoznajú problematiku a potreby obetí z radov utečencov a migrantov; napríklad nevedia zabezpečiť tlmočenie pre obeť;
- SAK nemá evidenciu/ vyhľadávanie advokátov poskytujúcich právnu pomoc a zastupovanie obetiam trestných činov;
- CPP má iba veľmi obmedzenú právomoc danú zákonom na poskytovanie právnej pomoci obetiam, predovšetkým vo vzťahu k odškodneniu, príp. aj v iných súvisiacich civilných konaniach, avšak obetiam neposkytuje právnu pomoc a zastúpenie v trestnom konaní;
- Informačné kancelárie MV SR pôsobiace v krajských mestách nemajú oprávnenie poskytovať žiadne právne služby, ani asistenciu pri podaní trestného oznámenia;
- **Aktuálne dostupná bezplatná právna pomoc pre obeť nenávisťných trestných činov nie je dostatočná**;
- Zákon o pomoci obetiam garantuje **bezplatnú odbornú pomoc pre obeť vo veľmi obmedzenom rozsahu**;
- Podceňovanie nenávisťných trestných činov zo strany orgánov činných v trestnom konaní aj súdov a **časté odkazovanie na priestupkové konanie**;
- Časté neidentifikovanie „nenávisťného“ osobitného motívu trestného činu a posudzovanie skutku v rámci vyšetrovania a trestného konania ako „obyčajného“ trestného činu;
- **Extrémne krátka lehota (troch pracovných dní) na podanie sťažnosti** proti odmietnutiu veci – trestného oznámenia, čo najmä obetiam z radov utečencov a cudzincov značne sťažuje prístup k účinnému opravnému prostriedku;
- Absencia zákonnej povinnosti orgánov činných v trestnom konaní zabezpečiť **preklad uznesenia o odmietnutí veci** alebo jej odstúpení na priestupkové či disciplinárne konanie do jazyka, ktorému obeť rozumie;

- **Komplikovaný právny jazyk poučení pre obeť, poškodených a svedkov**, ktoré má polícia k dispozícii na odovzdanie obeť **iba v slovenskom jazyku**;
- **Absencia relevantných štatistík o počte obeť nenávisťných trestných činov**;
- **Problematika vzdania sa procesných práv**, ktoré poškodený často podpisuje už pri prvotných úkonoch konania, čím závažným spôsobom obmedzí svoje práva v trestnom konaní.

Tieto zistenia podrobne rozoberá publikácia „Utečenci a migranti ako obeť nenávisťných trestných činov – prevencia, pomoc a ochrana. Právna analýza a zistenia z mapovania situácie v teréne“ z augusta 2021.

Pozitívne treba hodnotiť skutočnosť, že zodpovedné orgány začali v posledných rokoch klásť väčší dôraz na riešenie problematiky trestných činov extrémizmu²²¹ a na potláčanie prejavov nenávisť („hate speech“) na internete²²², čo má bezpochyby nepriamy dopad aj na prevenciu páchania nenávisťných trestných činov („hate crime“), avšak problémy pri vyšetrowaní nenávisťných trestných činov a pri poskytovaní adekvátnej pomoci ich obeť pretrvávajú, a je potrebné sa im intenzívne venovať.

Pozitívny prínos pokiaľ ide o prevenciu nenávisťných prejavov v spoločnosti môže určite priniesť aj realizácia viacerých úloh²²³, ktoré zakotvila Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024²²⁴, ktorej cieľom je o. i. vytváranie silného demokratického a politického prostredia odmietajúceho akékoľvek prejavy extrémizmu a nenávisťných prejavov založených na národnostnej, rasovej, etnickej, náboženskej alebo inej neznášanlivosti. Osobitne oceňujeme čiastkový cieľ „obnova dôvery v inštitúcie a podpora nahlasovania protiprávneho konania“.

V nasledujúcej časti prinášame viacero návrhov opatrení pre zlepšenie informovanosti, podpory a ochrany obeť nenávisťných trestných činov, osobitne pokiaľ ide o utečencov, migrantov a moslimov. Tieto sú adresované zákonodarcom, tvorcom verejných politík, zodpovedným štátnym orgánom aj subjektom pomoci obeť a MVO.

ECRI navyše „odporúča, aby slovenské orgány doplnili Trestný zákon o ustanovenie, na základe ktorého sa rasový, homofóbny alebo transfóbny motív považuje za prirážajúcu okolnosť každého bežného trestného činu“.⁴

1. Vypracovanie metodiky a realizovanie školení pre orgány činné v trestnom konaní na vyšetrowanie osobitného motívu trestného činu

Metodika spomínaná v predchádzajúcom bode by mala obsahovať praktické informácie o tom ako preukazovať osobitný motív v rámci trestného konania a ako včas zabezpečiť potrebné dôkazy pre identifikáciu nenávisťného motívu trestného činu. Veľmi dôležité sú aj školenia na tému predsudkov a stereotypov a práce s nimi, keďže orgány činné v trestnom konaní nie sú imúnne voči pretrvávajúcim spoločenským predsudkom, čo následne ovplyvňuje posudzovanie trestných činov s osobitným motívom z nenávisťi.

ECRI v Správe o Slovensku (2020) rovnako odporúča, že „Oddelenia špecializované na vyšetrowanie trestných činov z nenávisťi by mali vypracovať usmernenia na vyšetrowanie motívov trestných činov, zabezpečiť ich dodržiavanie a zvýšiť informovanosť ostatných policajných oddelení o opatreniach, ktoré by sa mali urobiť hneď na začiatku vyšetrowania trestných činov z nenávisťi“.⁵

Agentúra základných práv EÚ vo svojej Správe o základných právach 2020 uvádza, že členské štáty EÚ by mali „prijať potrebné opatrenia zamerané na kriminalizáciu trestných činov motivovaných predsudkami (trestných činov z nenávisťi) a riešiť rasistickú a xenofóbnu motiváciu ako prirážajúcu okolnosť“.⁶

2. Navrhujeme, aby utečenci a cudzinci ako obeť nenávisťných trestných činov boli vždy identifikovaní ako obzvlášť zraniteľné obeť, čím získajú postavenie a práva obzvlášť zraniteľnej obeť vyplývajúce zo zákona o obeťiach

Utečenci a cudzinci, ak sa stanú obeťou nenávisťne motivovaného trestného činu, by mali byť orgánmi činnými v trestnom konaní považovaní za obzvlášť zraniteľné obeť (so všetkými právami, ktoré obzvlášť zraniteľným obeťiam priznáva zákon o obeťiach), a to bez ohľadu na to či išlo o trestný čin spáchaný násilím alebo hrozbou násilia, pretože ich zraniteľné postavenie vyplývajúce z jazykovej bariéry, statusu cudzinca (pobytového postavenia), odkázanosti na pomoc tlmočníka, právnik, dôvernika či splnomocnenca v konaní z dôvodu neznalosti právnych predpisov a trestného konania, potenciálnych tráum z domova (v prípade utečencov), často aj nedôvery v políciu, atď. ich predurčujú na zvýšené riziko opakovanej alebo druhotnej viktimizácie.

⁴ [Správa ECRI o Slovenskej republike \(coe.int\)](#) ; bod 58

⁵ Ibid. ; bod 60

⁶ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-fundamental-rights-report-2020-opinions_sk.pdf ; Stanovisko č. 3.1

Na osobitné potreby utečencov, ako obetí nenávisťných trestných činov, ktoré idú nad rámec potrieb ostatných obetí trestných činov, poukazuje aj ODIHR.⁷

V súvislosti s uvedeným zároveň navrhujeme vypracovanie a vydanie metodiky pre orgány činné v trestnom konaní ohľadne individuálnej identifikácie obete, ktorá bude obsahovať aj osobitné postupy týkajúce sa priamo obetí nenávisťných trestných činov, vrátane obetí z radov utečencov a cudzincov.

3. Zlepšenie informovanosti utečencov a cudzincov o nenávisťných trestných činoch, postupoch a dostupnej pomoci

Ako vyplýva z právnej analýzy, zodpovedné orgány nerealizujú cieľnú osvetu či prevenciu zameranú na utečencov a cudzincov, ako zraniteľných a rizikových obyvateľov z pohľadu nenávisťne motivovanej kriminality a diskriminácie.

Zároveň, obyvatelia z cudziny pochádzajú z rôznych sociokultúrnych kontextov a sú ovplyvnení vlastnými stereotypmi a predsudkami, ktoré im môžu brániť v pochopení skutku, ktorý sa im stal ako trestného činu, ktorým sa štátne orgány SR budú a majú zaoberať.

Z uvedeného dôvodu navrhujeme, aby zodpovedné orgány (Migračný úrad MV SR, príslušné zložky Policajného zboru, Slovenské národné stredisko pre ľudské práva⁸, atď.) realizovali cieľné opatrenia a informačné kampane zamerané na zvýšenie povedomia o téme a informovanosti týchto obyvateľov. Informácie by mali byť poskytované a zverejnené v rôznych jazykoch, aby boli dostupné pre čo najširšie spektrum prijímateľov. Zdôrazňovať by sa mala aj informácia, že sa obeť nemusí obávať vyhostenia či negatívnych dopadov na svoj právny status, keďže práve tieto obavy sú jedným z dôvodov, pre ktorý utečenci a cudzinci nepodávajú trestné oznámenia.

Stratégia EÚ v oblasti práv obetí na roky 2020 - 2025 zaradila medzi kľúčové opatrenia členských štátov: začať vnútroštátne informačné kampane o právach obetí vrátane podpory obetí s osobitnými potrebami. Komisia bude spolu s členskými štátmi zlepšovať kvalitu a spoľahlivosť informácií o právach obetí na [Európskom portáli pre elektronickú justíciu](#) a bude ho propagovať v širokom okruhu potenciálnych koncových používateľov. Medzi nich patria

⁷ ODIHR: Porozumenie potrebám obetí nenávisťných trestných činov, 2020; <https://www.osce.org/files/f/documents/0/5/463011.pdf>, str. 27

⁸ SNSLP je národná inštitúcia pre ľudské práva a národný antidiskriminačný orgán. Z odpovedí SNSLP na našu žiadosť o informácie, zo dňa 1.4.2021, vyplýva, že tak ako sa obeť nenávisťných trestných činov neobracajú so žiadosťou o pomoc na políciu, sa zdá, že sa ani obeť diskriminácie z radov cudzincov neobracajú na SNSLP, a teda aj diskriminácia utečencov a cudzincov zostáva vo vzťahu k štátnym orgánom skrytým problémom. Stredisko za rok 2020 eviduje celkovo 4 cudzincami podané podnety, pričom „ani v jednom z nich nedospelo k dôvodnému záveru o diskriminácii“. Stredisko „nezastupuje a v uplynulých rokoch ani nezastupovalo cudzinca, obeť diskriminácie, v civilnom súdnom konaní. Dôvodom je skutočnosť, že neeviduje žiaden podnet, v rámci ktorého by dospelo k dôvodnému záveru o diskriminácii klientky alebo klienta bez slovenského štátneho občianstva“. Zároveň SNSLP za posledných 5 rokov svojej činnosti „neeviduje žiadne podnety, ktoré by bolo možné vyhodnotiť v intenciách definičných znakov nenávisťne motivovaných trestných činov“. V odpovedi sa tiež uvádza, že „Stredisko nezameriavalo v uplynulom období osobitnú pozornosť na realizáciu informačných kampaní, ktorých cieľovou skupinou by boli utečenci, cudzinci či moslimovia“.

obete, organizácie na podporu obetí a vnútroštátne orgány (vrátane konzulárnych orgánov a polície).⁹

Navrhujeme zlepšenie prehľadnosti informácií týkajúcich sa Slovenska na tomto portáli a následne propagáciu informácií medzi žiadateľmi o azyl, osobami s udelenou medzinárodnou ochranou, a ďalšími cudzincami žijúcimi v SR, keďže aktuálne je povedomie o tomto portáli žiadne alebo minimálne.

4. Posilňovanie dôvery ľudí z moslimských a cudzineckých komunít v prácu polície za účelom zvýšenia nahlasovania nenávistných trestných činov

Zistenia INS z mapovania situácie v teréne (popísané vyššie) odhalili nedôveru ľudí z moslimských a cudzineckých komunít v prácu orgánov činných v trestnom konaní, vo vyšetrowanie nenávistných trestných činov a potrestanie páchatel'ov. To následne ovplyvňuje mieru nahlasovania nenávistných trestných činov, ktorým títo ľudia čelia.

Podľa ECRI, aby sa napravilo nedostatočné oznamovanie trestných činov z nenávisťi, polícia a súdne orgány by mali používať dvojité strategiu: lepšie odhaľovať motívy súvisiace s nenávisťou a **budovať vzťah dôvery s menšinovými skupinami**.¹⁰

ECRI sa domnieva, že jedným zo spôsobov nápravy tohto nedostatku dôvery (obetí vo vzťahu k polícii) je **vymenovanie osobitných styčných dôstojníkov v polícii a na prokuratúre**, a organizácia pravidelných okrúhlych stolov polície a menšinových skupín v hlavnom meste a v regiónoch. NAKA a ďalšie policajné zložky by mali na tieto okrúhle stoly pozývať aj zástupcov občianskej spoločnosti a antidiskriminačných orgánov, ktorých by mali požiadať o pomoc pri budovaní vzťahov dôvery s menšinovými skupinami; mala by sa tým zvýšiť pravdepodobnosť nahlasovania trestných činov z nenávisťi.

Malo by sa zabezpečiť aj úvodné a ďalšie **vzdelávanie príslušníkov polície s cieľom budovať ich povedomie o tom, že rasistické, homofóbne a transfóbne správanie polície je mimoriadne škodlivé** tak pre obe trestných činov z nenávisťi, ako aj pre budúce vzťahy polície s týmito obet'ami.¹¹

Podporujeme plnú implementáciu odporúčaní ECRI do slovenskej praxe. Je potrebné intenzívne budovať vzťah dôvery medzi orgánmi činnými v trestnom konaní a komunitami cudzincov a moslimov, ktoré momentálne tieto orgány vnímajú prevažne ako represívny orgán a cez optiku skúseností s hraničnou a cudzineckou políciou, s ktorou majú najviac skúseností.

Vnímanie postojov polície k ľuďom z moslimských a cudzineckých komunít je tiež výrazne ovplyvnené spôsobom komunikácie polície o téme cudzincov cez sociálne siete, ktorý nie je

⁹ Stratégia EÚ v oblasti práv obetí (2020 – 2025), str. 7

¹⁰ [Správa ECRI o Slovenskej republike \(coe.int\)](#) ; bod 59

¹¹ Ibid ; bod 61

vždy zvolený vhodne a nepodporuje dôveru tejto skupiny obyvateľstva v to, aby svoje problémy riešili v spolupráci s orgánmi činnými v trestnom konaní. Preto je potrebné výrazne pracovať na budovaní vzájomnej dôvery a spolupráce, k čomu môžu poslúžiť aj príklady zo zahraničia. Považujeme za mimoriadne dôležité, aby Polícia SR jasne a zrozumiteľne komunikovala postoj nulovej tolerancie k nenávisným trestným činom. To je dôležité preto, aby obeť mali od začiatku dôveru v postup orgánov činných v trestnom konaní a trestné konanie a istotu, že nepríde k bagatelizovaniu konania, ktorému čelili.

Posilneniu dôvery by mohla napomôcť úloha č. 3.10 Koncepcie boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024, ktorá predpokladá v roku 2021 realizáciu školení štátnych zamestnancov prichádzajúcich do styku s obeťami trestných činov extrémizmu¹², s cieľom zvýšiť schopnosť štátnych zamestnancov poskytovať pomoc a usmernenie obeťam.¹³

5. Zaviesť opatrenia na povzbudenie nahlasovania trestných činov z nenávisťi

„Členské štáty EÚ by mali zaviesť opatrenia na podporu nahlasovania trestných činov z nenávisťi a na uľahčenie nasmerovania obeť k podporným službám. Mali by okrem toho zabezpečiť, aby všetky údajné trestné činy z nenávisťi boli skutočne zaznamenané, vyšetrené, stíhané a riešené na súde.“

Agentúra základných práv EÚ, Správa o základných právach 2020

Špeciálny spravodajca OSN pre slobodu náboženského vyznania a viery vo svojej správe z februára 2021 štátom odporúča o. i. „zabezpečiť existenciu dostupných a dôverných mechanizmov, v rámci ktorých môžu obeť reportovať incidenty islamofóbných nenávisných trestných činov a diskriminácie. Tieto mechanizmy musia byť jednoducho dostupné a fungovať na základe ľudsko-právneho prístupu zameraného na ochranu obeť“.

Európska komisia publikovala v marci 2021 odporúčania adresované členským štátom a ich orgánom ochrany práva, ktoré by mali napomôcť reportovaniu nenávisných trestných činov.¹⁴

Týchto 10 kľúčových princípov poskytuje rámec pre inšpiráciu, ktorý môže pomôcť pri odbúravaní bariér pri reportovaní a prijímaní opatrení a procesov, ktoré podporujú efektívne reportovanie nenávisných trestných činov:

¹² Na účely Koncepcie trestné činy extrémizmu zahŕňajú trestné činy spáchané z osobitného motívu nenávisťi podľa § 140 písm. e) Trestného zákona

¹³ <https://www.minv.sk/?zakladne-dokumenty-3&subor=395762>; str. 15

¹⁴ Európska komisia, Skupina EÚ na vysokej úrovni pre boj proti rasizmu, xenofóbií a iným formám neznášanlivosti, Pracovná skupina na zaznamenávanie trestných činov z nenávisťi, zbieranie dát a povzbudzovanie k reportovaniu; Kľúčové hlavné zásady pre povzbudenie reportovania trestných činov z nenávisťi, Úloha orgánov ochrany práva a relevantných štátnych orgánov; Marec 2021; https://ec.europa.eu/newsroom/just/document.cfm?doc_id=75196

- Verejne uznať existenciu nenávisťne motivovanej kriminality a jej dopadov a aktívne komunikovať a rozširovať dáta o nenávisťných trestných činoch;
- Aktívne bojovať proti prejavom diskriminácie a diskriminačným praktikám v policajnej činnosti;
- Zabezpečiť efektívny prístup k špecializovaným službám odbornej pomoci pre obeť nenávisťných trestných činov;
- Zabezpečiť riadne zaznamenávanie nahlásených incidentov (a oficiálne dáta dopĺňať výskumami o kriminálnej viktimizácii, aby boli zachytené aj počty trestných činov nenahlásených políciou);
- Zaviesť alternatívne možnosti nahlasovania nenávisťných trestných činov, ktoré môžu zvýšiť dôveru, efektivitu a rýchlosť v reportovaní – ide napr. o nahlasovanie incidentov cez email, online portál, použitím aplikácie, cez tretiu stranu alebo anonymne;
- Zaviesť opatrenia v teréne, ktoré zasiahnu osoby vystavené riziku viktimizácie a zvýšiť povedomie verejnosti;
- Budovať inštitucionálne kapacity prostredníctvom špecializácie, komplexných školení a špecifických usmernení;
- Posilniť spoluprácu jednotlivých štátnych aktérov a inštitúcií;
- Spolupracovať s organizáciami občianskej spoločnosti a komunitami;
- Pravidelne a transparentne vyhodnocovať progres a dopad a účinnosť opatrení.

Príkladom dobrej praxe [je webová stránka škótskej polície](#), ktorá prehľadne a dôveryhodne informuje o nahlasovaní trestných činov z nenávisťi, vrátane informácií pre nepočujúcich a vrátane možnosti nahlasovania tretími stranami.

Navrhujeme zrealizovať informačnú kampaň polície vo viacerých jazykoch, adresovanú obetiam a potenciálnym obetiam nenávisťných skutkov, napr. formou jednoduchých videí, s jasným posolstvom, z ktorého budú adresáti cítiť predsavzatie polície bojovať proti nenávisťným skutkom na Slovensku.

Stratégia EÚ v oblasti práv obetí (2020 – 2025) tiež odporúča členským štátom „začať vnútroštátne informačné kampane o právach obetí, vrátane podpory obetí s osobitnými potrebami“. Zároveň navrhujeme zvážiť zapojenie mestskej polície, najmä vo väčších mestách, do tejto kampane, keďže príslušníci mestskej polície sa s nenávisťne motivovanou trestnou kriminalitou stretávajú pri svojej práci v uliciach miest.

Odporúčame zvážiť mechanizmus zavedenia nahlasovania nenávisťných trestných činov cez tretie strany.²²

6. Odporúčania vo vzťahu k prístupu k odbornej pomoci, vrátane právnej pomoci:

6.1. Prístup obetí k bezplatným službám odbornej pomoci a podpory pred trestným konaním, počas neho a primeraný čas po ňom

Uvedenú požiadavku zakotvuje Smernica o obetiach (čl. 8). Ako sme uviedli Právnej analýze, zákon o obetiach značne prístup obetí k bezplatnej pomoci obmedzil. Obmedzenia sa týkajú jednak prístupu obetí k všeobecnej odbornej pomoci (zákonom majú obeť v podstate garantovaný iba prístup k bezplatnej prvej konzultácii, všetky ostatné služby subjektov pomoci obetiam závisia od získanej dotácie a splnenia zákonných podmienok, napr. „odôvodnenosť prípadu“ alebo „závažnosť spáchaného trestného činu“), ako aj prístupu obzvlášť zraniteľnej obeť k špecializovanej odbornej pomoci, kde je bezplatná pomoc obmedzená rozsahom 90 dní, pričom nad rámec tejto doby možno pomoc obzvlášť zraniteľnej obeť ďalej poskytovať bezplatne iba v odôvodnených prípadoch.

Vzhľadom na nesprávnu transpozíciu ustanovení Smernice v tomto smere máme za to, že obeť majú nárok sa domáhať poskytnutia bezplatnej odbornej pomoci, v rozsahu v akom ho zakotvuje Smernica, bez časového obmedzenia, teda „pred trestným konaním, počas neho a primeraný čas po ňom“, t. j. dovoľávať sa priameho účinku nesprávne transponovaných ustanovení Smernice.

Stratégia EÚ v oblasti práv obetí (2020 – 2025) zakotvuje, ako jedno z kľúčových opatrení vo vzťahu k členským štátom, povinnosť „zabezpečiť úplné a správne vykonávanie smernice o právach obetí a iných pravidiel EÚ týkajúcich sa obetí špecifických trestných činov, najmä pokiaľ ide o ustanovenia o prístupe obetí k informáciám, podpore ochrane“.¹⁵

Navrhujeme, aby bol zákon o obetiach v tomto smere uvedený do súladu s požiadavkami Smernice.

6.2. Prístup obetí k bezplatnej právnej pomoci

Všeobecná odborná pomoc zahŕňa aj právnu pomoc na uplatnenie práv obeť. Jej bezplatnosť ako aj dĺžka obdobia jej poskytovania obetiam zo strany subjektov pomoci obetiam je limitovaná podmienkami zákona o obetiach (viď predchádzajúce odporúčanie).

Okrem subjektov pomoci obetiam právnu pomoc poskytujú: Centrum právnej pomoci (CPP), v rozsahu stanovenom zákonom o právnej pomoci osobám v materiálnej núdzi, a advokáti, za podmienok a v rozsahu podľa Trestného poriadku. CPP nemôže obeť zastupovať v trestnom konaní, čo je zásadné obmedzenie právnej pomoci poskytovanej obetiam Centrom.

Podľa Trestného poriadku môže byť advokát ustanovený tej obeť, ktorá má postavenie poškodeného v trestnom konaní, a to za striktných podmienok zákona (viď k tomu bližšie Právnu analýzu). Poškodený nemá právny nárok na to, aby mu bol advokát ustanovený.

Smernica o obetiach požaduje, aby členské štáty zabezpečili, že obeť majú prístup k právnej pomoci, ak majú postavenie strany konania.

¹⁵ Stratégia EÚ; str. 8

Navrhujeme vytvorenie mechanizmu, ktorý zabezpečí, že obeť bude mať skutočný a nárokovateľný prístup k bezplatnej právnej pomoci, minimálne vtedy, ak je účastníkom trestného konania, a to bez ohľadu na to či je v pozícii poškodeného alebo či si uplatňuje nárok na náhradu škody.

V súvislosti s prístupom obetí k bezplatnej právnej pomoci navrhujeme aj prehodnotenie aktuálneho nastavenia systému poskytovania odbornej pomoci obetiam a možnosť získania akreditácie podľa zákona o obetiach iba pre tie organizácie, ktoré sú schopné poskytovať komplexnú odbornú pomoc – právnu, sociálnu aj psychologickú. Toto nastavenie vylučuje z možnosti získania akreditácie, a teda aj dotácií, tie organizácie, ktoré sa špecializujú iba na jeden druh odbornej pomoci, napr. na právnu pomoc.²⁴ Tiež navrhujeme vyriešiť otázku náhrady trov konania v prípade, aj je splnomocnencom poškodenej osoby mimovládna organizácia.

6.3. Špecializácia subjektov pomoci obetiam aj na obeť nenávistných trestných činov

Ako vyplýva z Právnej analýzy, na Slovensku máme 14 subjektov pomoci obetiam registrovaných podľa zákona o obetiach, a 35 subjektov pomoci obetiam registrovaných podľa osobitných predpisov, predovšetkým podľa zákona o sociálnych službách. Subjekty majú väčšinou svoju špecializáciu a zameriavajú sa najmä na poskytovanie odbornej pomoci obetiam domáceho násillia, trestného činu týrania blízkej alebo zverenej osoby, obchodovania s ľuďmi, detským obetiam, ženám a matkám, seniorom, závislým osobám, a pod. V oblasti svojej špecializácie majú skúsenosti a odbornosť. Aktuálne sa však žiaden subjekt pomoci obetiam nešpecializuje na poskytovanie pomoci obetiam nenávistných trestných činov, a už vôbec nie na poskytovanie pomoci obetiam z radov utečencov a migrantov.

Uvedené má za následok, že subjekty pomoci obetiam nemajú dostatočnú odbornú vybavenosť a pripravenosť na poskytovanie kvalifikovanej pomoci uvedenej cieľovej skupine, kedy vo svojich rozpočtoch napr. nepredpokladajú s využitím služieb tlmočníkov ani nemajú potrebné kontakty na tlmočníkov, nie sú pripravení na prípadnú potrebu zohľadnenia právneho statusu cudzinca, kultúrnych odlišností, osobitných potrieb utečencov, nevyužívajú služby kultúrnych mediátorov, atď. Toto všetko môže negatívne ovplyvniť kvalitu a rozsah poskytnutej odbornej, osobitne právnej, pomoci obetiam z radov utečencov a cudzincov.

Toto zistenie je priamym následkom nereportovania nenávistných trestných činov. Keďže len málo obetí nenávistných trestných činov z radov utečencov a migrantov vyhľadá pomoc, tak potom subjekty pomoci obetiam sa nikdy alebo len veľmi výnimočne stretávajú s takýmito obeťami. Z uvedeného dôvodu potom nezameriavajú svoje snahy a pomoc tam, kde sa zdá ju nie je treba, pretože „kde nie je dopyt, tam nie je ponuka“.

Odporúčame, aby subjekty pomoci obetiam zamerali svoju pozornosť aj na obeť nenávistných trestných činov, vrátane tých, ktorí sú utečenci a cudzinci na Slovensku, v prvom kroku pokiaľ ide o zabezpečenie informácií o svojej činnosti v inom ako slovenskom jazyku a tiež pokiaľ ide o informačné kampane a osvetu. Subjekty by tiež mohli spolupracovať v tomto

smere s organizáciami poskytujúcimi pomoc utečencom a migrantom na Slovensku, ktoré s potenciálnymi obeťami nenávistných trestných činov prichádzajú do kontaktu pravidelne.

6.4. Zlepšenie prístupu obetí z radov cudzincov a utečencov k službám informačných kancelárií MV SR

Úlohou informačných kancelárií MV SR je predovšetkým poskytovať obetiam relevantné informácie ohľadne ich práv a trestného konania a usmerniť ich na subjekty pomoci obetiam. Napriek tomu, že jednou z piatich deklarovaných cieľových skupín národného projektu MV SR „Zlepšenie prístupu obetí trestných činov k službám a vytvorenie kontaktných bodov pre obeť“ (2017 – 2021)“, v rámci ktorého informačné kancelárie vznikli, sú obeť nenávistných trestných činov a extrémizmu, za celé obdobie trvania svojej existencie tieto kancelárie nezaznamenali a neposkytli služby ani jednej takejto obeťi (viď Právnu analýzu).

Odporúčame, aby informačné kancelárie realizovali v rámci svojej činnosti alebo v spolupráci s inými subjektmi aj informačné a osvetové aktivity vo vzťahu k cudzincom žijúcim na Slovensku, aby sa títo dozvedeli o ich existencii a službách, predovšetkým, aby zabezpečili preklad svojej webovej stránky a informačných brožúr (vrátane ich distribúcie, napr. na oddeleniach cudzineckej polície, v táboroch pre žiadateľoch o azyl, na ubytovniach kde dlhodobo žijú väčšie počty cudzincov, na miestach bohoslužieb moslimov, židov a pod.) do angličtiny a do ďalších najčastejších jazykov, ktorými utečenci a cudzinci žijúci na Slovensku hovoria (napr. do ukrajinčiny, srbčiny, rumunčiny, moldavčiny, francúzštiny, nemčiny, vietnamčiny, čínštiny, arabčiny, perzštiny, a pod.).

7. Odporúčania vo vzťahu k efektívnemu uplatneniu práv v trestnom konaní:

7.1. Zjednodušenie a preklad poučení v trestnom konaní

Aktuálne poučenia využívané políciou v trestnom konaní sú formulované v zložitom právnom jazyku, ide v podstate o skopírovanie zákonných ustanovení. Poučenie obeťi a poškodeného má 15 strán drobného textu. Je dostupné iba v slovenskom jazyku.

Navrhujeme zjednodušenie obsahu poučení do zrozumiteľného a ľahko pochopiteľného obsahu, tak aby mu porozumel aj bežný človek bez právneho vzdelania, vrátane ľudí s nižším dosiahnutým vzdelaním.

Taktiež navrhujeme preklad poučení do najčastejších jazykov, ktorými cudzinci na Slovensku hovoria, aby si poučenie mohli vziať domov v jazyku, ktorému rozumejú. Ústne pretlmočenie poučenia na polícii pri podávaní trestného oznámenia či počas výsluchu, kedy obeť môže byť v značnom strese zo spáchaného skutku, spôsobenej ujmy, aj samotného

policajného prostredia, je nepostačujúce pre to, aby obeť neovládajúca slovenský jazyk dostatočne porozumela svojim právam v konaní.¹⁶

7.2.Možnosť vzdania sa práv poškodeného má byť uplatňovaná len výnimočne

Poučenie o právach obeť a poškodeného samotné je ukončené viacerými špecifickými otázkami. Jednou z nich, podľa nášho názoru tou najzávažnejšou, je otázka, či sa poškodený vzdáva svojich procesných práv konaní.¹⁷

Ak sa poškodení vzdajú svojich procesných práv hneď na začiatku konania, často si neuvedomujú právne následky tohto rozhodnutia, toto im sťažuje prístup k neskoršiemu uplatneniu práv poškodeného. Sťažujú situáciu majú potom aj subjekty pomoci obetiam v hájení práv a záujmov klienta/ky, ak sa k nim dostane obeť/ poškodený až neskôr, po tom čo už na polícii uvedené vzdanie sa procesných práv podpísal.

Odporúčame, aby orgány činné v trestnom konaní poškodeným dôkladne vysvetlili všetky právne dôsledky vzdania sa procesných práv, a aby poškodené osoby dostali dostatočný časový priestor na premyslenie a preštudovanie si svojich procesných práv, prípadne poradu s právnikom.

V prípade cudzích štátnych príslušníkov je potrebné brať do úvahy posuny pri tlmočení a sťaženie komunikácie s ľuďmi z odlišného jazykového a právneho prostredia a prispôbiť tomu komunikáciu aj postupy.

7.3.Uznesenia o odmietnutí veci, uznesenia o jej odovzdaní/ postúpení a uznesenia o zastavení trestného stíhania by mali byť štandardne prekladané do jazyka, ktorému poškodený rozumie.

Navrhujeme, aby v § 28 ods. 6 Trestného poriadku medzi písomnosťami, ktorých preklad do jazyka, ktorému poškodený rozumie, sú zodpovedné orgány povinné zabezpečiť, bolo uvedené aj uznesenie o odmietnutí veci alebo o jej odovzdaní inému orgánu, príp. o jej odložení, teda uznesenie vydané podľa § 197 ods. 1, ako aj uznesenie o postúpení veci vydané podľa § 214 ods. 1, uznesenie o zastavení trestného stíhania podľa § 215 ods. 1 až 4, ako aj uznesenie súdu o postúpení veci podľa § 280 ods. 2 Trestného poriadku.

Zastávame názor, že ide o závažné rozhodnutia s priamym dopadom na uplatnenie práv poškodeného, ktoré znamenajú vo svojej podstate ukončenie trestného konania, pričom lehota na podanie sťažnosti proti uvedeným uzneseniam je iba 3 pracovné dni.

¹⁶ Tiež, s ohľadom na rozsah poučenia pre obeť a poškodeného, sa môže ľahko stať, že poučenie bude pretlmočené v rýchlosti a neúplne, resp. samotná dĺžka tlmočenia všetkých 15-tich strán tak vyčerpajú obeť aj tlmočníka, že to môže ovplyvniť ich sústredenie počas výsluchu a jeho kvalitu.

¹⁷ „Osobitne som bol/a poučený/á podľa § 46 ods. 7 Trestného poriadku a týmto vyhlasujem, že ako poškodený/á sa týmto **vzdávam/nevzdávam** svojich procesných práv“

Ak cudzinec ako poškodený nemá právne zastúpenie v trestnom konaní, neovláda slovenský jazyk, nemá na Slovensku potrebné kontakty, a je mu doručené uznesenie v slovenskom jazyku, ktorého obsahu bez prekladu nie je schopný porozumieť, je preňho priam nereálne stihnúť krátku lehotu na podanie sťažnosti. Je preto nevyhnutné, aby aj tieto dôležité písomnosti boli poškodenému obligatórne preložené do jazyka, ktorému rozumie, a aby ich prípadný preklad nebol ponechaný na diskrečné rozhodnutie zodpovedného orgánu.

V rámci prípadného budúceho výskumu sa tiež javí dôležité preskúmať, či 3-dňová lehota na podanie sťažnosti v praxi nebráni prístupu obetí trestných činov k efektívnemu opravnému prostriedku, najmä pokiaľ ide o obeť z radov utečencov a cudzincov, ktoré nemajú právne zastúpenie v trestnom konaní.

7.4. Odporúčania vo vzťahu k prevencii viktimizácie medzi žiadateľmi o azyl:

Navrhujeme aj dve odporúčania zamerané na prevenciu viktimizácie žiadateľov o azyl a to z dôvodu, že ide o osobitne zraniteľné osoby z pohľadu rizika ich viktimizácie a z pohľadu ich schopnosti brániť sa.

Mnohí žiadatelia o azyl na Slovensko prichádzajú na Slovensko traumatizovaní a teda viac zraniteľní. Nachádzajú sa tu veľmi krátko, a teda vôbec neovládajú slovenský jazyk. Nemajú tu žiadne miestne kontakty, nepoznajú slovenský právny systém a pokiaľ ide o nenávisťné prejavy a útoky nevedia čo je „norma“ a čo už je priestupok alebo dokonca trestný čin. Nepoznajú naše štátne orgány a nevedia či môžu dôverovať polícii, ktorá môže byť v ich domovskej krajine nástrojom na ich prenasledovanie.

Majú veľmi neisté právne postavenie, keďže na Slovensku ešte nemajú udelený pobyt, a teda môžu mať o to väčšie obavy nahlásiť trestný čin na polícii, napr. sa môžu obávať negatívneho dopadu na azylové konanie alebo dokonca vyhostenia.

Preto je dôležité, aby zodpovedný orgán, ktorým je v tomto prípade Migračný úrad MV SR, prijímal a aplikoval ciele preventívne opatrenia:

7.4.1. Cielená prevencia a osвета priamo v táboroch pre žiadateľov o azyl

Ako vyplynulo z Právnej analýzy, Migračný úrad MV SR v táboroch nerealizoval zatiaľ žiadnu informačnú kampaň zameranú konkrétne na prevenciu nenávisťných trestných činov, ktorých obeťami sa môžu stať žiadatelia o azyl. Taktiež neboli vypracované v tomto smere pre žiadateľov o azyl žiadne letáky či informačné videá. V táboroch nie sú pre žiadateľov k dispozícii žiadne informačné materiály týkajúce sa špeciálne trestných činov z nenávisťi.

Odporúčame, aby Migračný úrad, resp. MV SR, vypracoval konkrétne informačné materiály pre žiadateľov o azyl, v rôznych jazykových mutáciách, kde títo nájdu všetky potrebné informácie o nenávisťných trestných činoch, právach obetí, ako postupovať ak by sa stali obeťou, príp. na aké subjekty pomoci či iné organizácie sa môžu obrátiť; príp. aby

zabezpečil preklad už existujúcich a dostupných informačných materiálov pre obeť, napr. informačnej brožúry MS SR „Som obeťou trestného činu. Čo mám robiť? Aké sú moje práva? Ako mám postupovať?“.¹⁸

Medzi ďalšie osvetové aktivity, ktoré je možné realizovať priamo v táboroch, za účasti tlmočníkov, možno zaradiť napr. informačné stretnutia so zástupcami polície či NAKA alebo s odbornými pracovníkmi akreditovaného subjektu pomoci obetiam, tematicky zamerané informačné „empowerment“ workshopy, a pod.

Navrhujeme aj tréningy na prevenciu rasizmu, diskriminácie a radikalizácie cieleň priamo na žiadateľov o azyl a cudzincov, keďže aj oni sami môžu mať predsudky.

7.4.2. Vypracovanie metodológie/ usmernenia pre pracovníkov táborov pre žiadateľov o azyl

Migračný úrad MV SR nedisponuje vlastnou internou normou zameranou na problematiku „hate crime“ a/ alebo „hate speech“ vo vzťahu k žiadateľom o azyl a utečencom.

Odporúčame vypracovanie metodologického usmernenia pre pracovníkov táborov pre žiadateľov o azyl, ako aj ostatných zamestnancov Migračného úradu MV SR, ktorí pravidelne prichádzajú do styku so žiadateľmi o azyl, azylantmi a cudzincami s poskytnutou doplnkovou ochranou (zamestnanci Procedurálneho odboru, Odboru migrácie a integrácie a Dublinského strediska), ktorého súčasťou bude najmä poskytnutie praktických informácií o tom ako identifikovať obeť nenávisťného trestného činu pri podozrení na spáchanie takéhoto činu; ako k nej citlivo pristupovať, aby nedošlo k sekundárnej viktimizácii obeť; ako obeť včas zabezpečiť pomoc a podporu; ako vhodne obeť asistovať pri podaní trestného oznámenia na políciu, vrátane úlohy „dôverníka“ v trestnom konaní; ako ochrániť obeť pred opakovanou viktimizáciou; ako obeť správne poučiť a pozitívne motivovať k riešeniu problému a vyhľadaniu pomoci; a ďalšie dôležité informácie. Súčasťou usmernenia by mali byť aj kontakty na zodpovedné zložky polície, na subjekty pomoci obetiam, na informačné kancelárie MV SR, a pod.

Odporúčanie vo vzťahu k prevencii viktimizácie a ochrane osôb s udelenou medzinárodnou ochranou:

7.4.3. Zakotvenie konkrétnych opatrení v štátnom integračnom programe pre osoby s udelenou medzinárodnou ochranou na území SR zameraných na prevenciu a ochranu týchto osôb pred nenávisťnými prejavmi a útokmi

¹⁸ Konceptia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024 predpokladá (v roku 2021) v úlohe č. 4.3. aktualizáciu a dotlač publikácie „Nový štart v Slovenskej republike“, s prekladom aktualizovanej verzie do viacerých jazykov (anglicky, farsy, rusky, arabsky, francúzsky, perzsky). Touto aktualizáciou by bolo možné informačnú brožúru pre žiadateľov o azyl rozšíriť o detailnejšie informácie týkajúce sa nenávisťných trestných činov, práv obetí, subjektov pomoci, atď.

Na urýchlené vytvorenie a prijatie komplexného štátneho integračného programu pre osoby s udelenou medzinárodnou ochranou, tak ako to predpokladá zákon o azyle¹⁹ aj uznesenie vlády SR č. 568 zo dňa 21.10.2015, sme apelovali vo viacerých odporúčaniach Ligy za ľudské práva.²⁰

Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024 zakotvuje ako jednu z úloh (č. 4.4.) prijatie systémovej úpravy integrácie osôb s udelenou medzinárodnou ochranou na území SR (od 1.1. 2022).²¹

V koncepcii deklarovaným dôvodom potreby systémovej úpravy je „aby mal štát pod kontrolou osoby, ktorým bola udelená medzinárodná ochrana, aby sa efektívne čerpali verejné zdroje na realizáciu integračných opatrení a aby štát úspešným sociálnym a pracovným začlenením sa týchto osôb do spoločnosti eliminoval akékoľvek prejavy extrémizmu, radikalizmu a iných sociálno–patologických javov u jednotlivcov a v celej spoločnosti“.²²

Odporúčame, aby sa pri príprave systémovej úpravy bral ohľad nielen na vyššie deklarované záujmy štátu, ale predovšetkým na potreby, ochranu a záujmy zraniteľných jednotlivcov, ktorými utečenci a utečenky jednoznačne sú. Osobitne by mala pripravovaná úprava integrácie osôb s medzinárodnou ochranou zahŕňať aj systémove opatrenia zamerané na prevenciu nenávisťných prejavov a útokov, ktorých obeťami sú alebo môžu byť azylanti a cudzinci s poskytnutou doplnkovou ochranou, zvyšovanie ich informovanosti a povedomia o týchto skutkoch a ako sa pred nimi brániť, a poskytnutie pomoci a ochrany obetiam nenávisťných trestných činov z radov utečencov.

Odporúčanie týkajúce sa zberu dát:

8. Systematické a dôkladné zbieranie štatistických údajov o nenávisťných trestných činoch a ich obetiach

Realizovaný „desk research“ jednoznačne ukázal, že existujúce štatistické údaje neposkytujú exaktný a smerodajný údaj o počte nenávisťných trestných činov a ich obetí na Slovensku. Ako sme už uviedli v zisteniach, ECRI (2020) konštatuje, že „oficiálne štatistiky neposkytujú pravdivý obraz o rozsahu trestných činov z nenávisťi na Slovensku“. ODIHR poukazuje na kľúčové zistenie, že „Slovensko nereportuje o prípadoch nenávisťne motivovaných trestných činov oddelene od prípadov hate speech“.²³

¹⁹ § 28 ods. 4 zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov

²⁰ Viď napr. Analýza situácie a odporúčania vo vzťahu k nastaveniu azylovej, migračnej a integračnej politiky v Slovenskej republike (2020), str. 38: https://www.hrl.sk/assets/files/obsah/961-Analyza_iu%CC%81n%202020.pdf ; alebo Integrácia utečencov na trh práce na Slovensku, Pozičný dokument, str. 5: [https://www.hrl.sk/userfiles/files/Pozic%CC%8Cny%CC%81%20dokument%20\(1\).pdf](https://www.hrl.sk/userfiles/files/Pozic%CC%8Cny%CC%81%20dokument%20(1).pdf)

²¹ Systémová úprava bude obsahovať opatrenia zamerané na sociálnu, pracovnú a školskú integráciu, pomoc s ubytovaním a so základnými životnými potrebami, podporu inkluzívneho vzdelávania prostredníctvom kurzov slovenského jazyka, sociálne, psychologické poradenstvo a taktiež poskytnutie právneho poradenstva.

²² <https://www.minv.sk/?zakladne-dokumenty-3&subor=395762> ; str. 17

²³ <https://hatecrime.osce.org/slovakia>

Agentúra základných práv EÚ, v Stanovisku č. 3.1. svojej Správy o základných právach 2020, vyzýva členské štáty EÚ, aby vyvíjali „ďalšie úsilie zamerané na systematické zaznamenávanie údajov o trestných činoch z nenávisti, na ich zhromažďovanie a každoročné zverejňovanie. Údaje by mali byť rozčlenené minimálne podľa motivácie predsudkami, druhu trestnej činnosti a pohlavia a veku obeť/í a páchatel'a/ov s cieľom umožniť vypracovanie účinných právnych a politických reakcií na tento jav založených na dôkazoch. Všetky údaje by sa mali zhromažďovať v súlade s vnútroštátnymi právnymi rámcami a právnymi predpismi EÚ o ochrane osobných údajov.“²⁴

Špeciálny spravodajca OSN pre slobodu náboženského vyznania a viery vo svojej správe z februára 2021 štátom odporúča, okrem iného, „zbierať rozčlenené údaje o trestných činoch z nenávisti a diskriminácii voči moslimom, vrátane počtov vyšetrovaní a trestných stíhaní, ktoré sa realizovali na základe podaných oznámení a ich výsledkov“.

K uvedeným odporúčaniam FRA a Špeciálneho spravodajcu OSN sa prikláňame a odporúčame dôkladnejšie vedenie štatistík týkajúcich sa nenávistných trestných činov a ich obetí, vrátane evidencie počtu podaných trestných oznámení, v ktorých obeť a/ alebo oznamovateľ deklarovali osobitný motív nenávisti; počtu odmietnutých, odovzdaných, postúpených vecí a počtu zastavených trestných konaní v týchto veciach; počtu obetí; počtu prípadov, v ktorých nebol preukázaný osobitný motív podľa § 140 písm. e) Trestného zákona; počtu odsúdených páchatel'ov; ako aj počtu prípadov, v ktorých bola obetiam priznaná náhrada škody a v akej výške.

Tiež navrhujeme, aj s ohľadom na problematiku nenahlasovania trestných činov z nenávisti, realizovať pravidelné výskumy týkajúce sa miery pociťovaného bezpečia medzi migrantmi, ich skúseností s násilím a miery sociálneho začlenenia, keďže zistenia takýchto výskumov poskytnú širší obraz o aktuálnej situácii.

Odporúčanie vo vzťahu k verejným činiteľom a štátnym úradníkom:

9. Jasné a konzistentné odmietanie nenávistne motivovaných útokov a všetkých prejavov islamofóbie a xenofóbie voči utečencom, cudzincom a moslimom žijúcim na Slovensku

Parlamentné zhromaždenie Rady Európy vo svojej Rezolúcii č. 2059 (2015)²⁵, upozorňuje, že „nevhodné používanie terminológie týkajúcej sa migrácie zohráva úlohu v posilňovaní xenofóbnych a rasistických nálad a zvyšuje strach z migrantov“, preto sa ho treba vyvarovať.

Špeciálny spravodajca OSN pre slobodu náboženského vyznania a viery vo svojej správe z februára 2021 odporúča, okrem iného, aby „politické strany prijali a dodržiavali etické pravidlá správania svojich reprezentantov, osobitne vo vzťahu k ich verejným prejavom.

²⁴ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-fundamental-rights-report-2020-opinions_sk.pdf

²⁵ Rezolúcia o kriminalizácii neregulárnych migrantov: trestný čin bez obeť; <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=21788&lang=en>

Politickí lídri a líderky musia promptne, jasne a konzistentne odmietnuť akékoľvek prejavy islamofóbneho diškurzu v rámci vlastných politických strán a v rámci verejného života“. Ďalej tiež odporúča „reagovať na islamofóbny diškurz zabezpečením tréningu pre úradníkov a ľudí pracujúcich v oblasti vzdelávania zameraný na boj proti stereotypom“.²⁶

ECRI vo svojich všeobecných politických odporúčaniach vyzýva členské štáty, aby vo verejnej debata zdôrazňovali pozitívne aspekty imigrácie a prínos ľudí s migračným pozadím pre spoločnosť a ekonomiku.³⁷

K uvedeným odporúčaniam sa prikláňame a vyzývame politických predstaviteľov, aby sa otvorene a rázne postavili proti prejavom islamofóbie, rasizmu a ďalších foriem intolerancie na Slovensku. Taktiež odporúčame, aby prebiehali pravidelné školenia a tréningy štátnych zamestnancov poskytujúcich služby v rôznych oblastiach života cudzincov na Slovensku (cudzinecká polícia a ďalšie zložky PZ, Migračný úrad MV SR, útvary policajného zaistenia pre cudzincov, úrady práce, inšpektoráty práce, zamestnanci škôl, poskytovatelia zdravotnej starostlivosti, atď.) so zameraním na boj proti predsudkom, stereotypom a prejavom intolerancie v štátnej správe.

Odporúčanie vo vzťahu k vláde SR:

10. Budovanie systémových riešení na ochranu a podporu obetí nenávistných trestných činov

Vláda vo svojom programovom vyhlásení na roky 2020 – 2024 zakotvila, že bude venovať osobitnú pozornosť „obzvlášť zraniteľným obetiam trestných činov s cieľom minimalizovať opakovanú a druhotnú viktimizáciu obetí“, a tiež, že „vyhodnotí doterajšiu úpravu pomoci obetiam trestných činov so zameraním sa na reálnu a včasnú dostupnosť právnej a psychologickéj pomoci“. Vyslovene vo vzťahu k obetiam domáceho násillia, sexuálneho násillia a násillia páchaného na ženách, si ako prioritu stanovila pokračovanie v budovaní systémových riešení.²⁷

Stratégia EÚ v oblasti práv obetí (2020 – 2025) vyzýva členské štáty k vypracovaniu vnútroštátnych stratégií v oblasti práv obetí, v rámci ktorých sa uplatní komplexný a holistický prístup k právam obetí a zapoja sa všetci aktéri, ktorí pravdepodobne prídu do kontaktu s obeťami.²⁸

V kontexte uvedených politických dokumentov navrhujeme, aby vláda SR zamerala svoju pozornosť aj na obeť nenávistných trestných činov, vrátane obetí z radov utečencov, cudzincov a moslimov, a začala s budovaním systémových riešení na ochranu a podporu týchto obetí. Ako vyplýva z už popísaných zistení právnej analýzy ako aj mapovania situácie v teréne, je totiž reálna a včasná dostupnosť odbornej pomoci pre tieto obeť podstatne horšia ako napr. pre obeť

²⁶ <https://www.ohchr.org/en/issues/freedomreligion/pages/annual.aspx>

²⁷ <https://www.mpsr.sk/download.php?fiD=18769> ; str. 11, 13 a 24

²⁸ Stratégia EÚ; str. 21

domáceho násilia (už len z pohľadu počtu subjektov pomoci obetiam, ktoré sa na danú problematiku špecializujú).

Odporúčanie vo vzťahu k médiám:

11. Vyhýbanie sa stereotypom a zovšeobecňovaniu pri reportovaní o utečencoch, migrantoch a moslimoch v médiách

Vo vzťahu k médiám Špeciálny spravodajca OSN pre slobodu náboženského vyznania a viery odporúča prijať usmernenia o tom ako informovať o moslimoch a islame, vyhýbajúc sa stereotypom a zovšeobecňovaniu, prezentovaním diverzity a vysvetľovaním kontextu, ako aj školením žurnalistov a ďalších médií v zmysle uvedeného.

V Lige za ľudské práva sa dlhodobo venujeme problematike korektného prezentovania migrácie v médiách, čím sa snažíme pozitívne prispievať k zodpovednému formovaniu verejnej mienky. Opakovane preto dávame do pozornosti, ako inšpiráciu, etické odporúčania pre novinárov pri písaní o migrácii⁴⁰, a vyzývame médiá, aby poskytovali objektívne a vyvážené informácie o migrácii, utečencoch, moslimoch a islame.

Dostatočný priestor by mal byť poskytnutý odborníkom a odborníčkam na islam, islamizmus a radikalizáciu, osobám, ktoré reprezentujú moslimov a moslimky na Slovensku zohľadňujúc diverzitu ich názorov a dôraz by mal byť kladený aj na prezentovanie pozitívnych príbehov týkajúcich sa migrácie a utečenectva.

Liga za ľudské práva,
Račianska 80,
831 02 Bratislava
august 2021

Pozičný dokument neprešiel jazykovou korektúrou

**Financovaný
Európskou úniou**

Pozičný dokument bol vypracovaný v rámci projektu „SalamSK – Bojujeme proti islamofóbie a podporujeme obeť nenávisťných trestných činov“, ktorý je financovaný z Programu Európskej únie pre Práva, Rovnosť a Občianstvo (2014 – 2020). Obsah tohto dokumentu predstavuje výlučne názory Ligy za ľudské práva a je na jej výlučnej zodpovednosti. Európska komisia neprijíma žiadnu zodpovednosť za akékoľvek informácie obsiahnuté v dokumente.